

Entre Lloret i el Río de la Plata. Les vides i les lluites creuades dels Ros i els Rosell

Sergi Yanes i Torrado
Antropòleg Social

A mitjans de juny de 2016, la Nora em rep a la seva casa de Carrasco, a l'est de Montevideo. Afable i acollidora, em parla en un delicat català *rioplatense*. La conversa és plena de records escapçats, d'escenes imprecises i personatges que muten en un temps i un espai ambigu. Tot i així, és capaç de verbalitzar detalls d'aquella estada a Lloret:

“Vaig sortir del port de Montevideo el 4 o el 5 de juny de 1955 amb l'avi i uns altres familiars. Imagina't, vam trigar gairebé un mes a arribar! Primer vam fer escala a Gènova i d'allà vam recórrer Itàlia, Suïssa i França. Finalment vam arribar a Barcelona, Lloret de Mar i València. Vam tornar a Montevideo els primers dies de setembre. No sé ben bé la data, però sí recordo que el meu aniversari, que és el 16 de setembre, el vam celebrar travessant el mar, a mig de l'oceà.”

Albà Rosell neix l'any 1881 al si d'una família d'obres tèxtils de Sabadell, centre industrial de primer ordre i un dels nuclis urbans més efervescents en la lluita obrera. La situació que deixa la mort de la seva mare, sent encara un nen, l'empeny a buscar feina en una de les moltes fàbriques tèxtils de la ciutat. Compromès amb la seva realitat i sempre de la mà del seu amic, el futur regicida Mateu Morral, Rosell du a terme durant la seva joventut una intensa activitat ideològica formant grups de teatre i sindicats, escrivint i distribuint premsa clandestina, promovent mítings, organitzant recol·lectes en els centres de treball.

Rosell aprofita tota aquesta energia social per esdevenir un ferm autodidacta, un lector compulsiu i una peça fonamental dins el moviment educatiu i cultural que s'aglutina al voltant de l'Escola Moderna de Ferrer i Guàrdia i del teatre social de Felip Cortiella. Contrari al que ell mateix va anomenar *curtterminisme* de la lluita sindical, va prendre la determinació de centrar els seus esforços en el que considerava una obra molt més profunda i radical: l'educació racionalista. La seva gran oportunitat arriba a mitjans de 1904, quan amb 23 anys rep l'oferta d'ocupar el càrrec de mestre a l'Escola Moderna del barri de les Mallorquines, a Montgat, inaugurada el 30 d'abril d'aquell mateix any.

Els mètodes pedagògics de l'Escola Moderna arriben a Lloret de Mar l'any 1907 gràcies a la iniciativa dels lloretencs Joan Moner, Salvador Austrich, Climent Reixach, Joan Reyné i Joan Ros, president de la mateixa Comissió Organitzadora i del Centre d'Unió Republicana de Lloret. Ho fa com a Escola Horaciana, és a dir, segons la branca educativa del sabadellenc Pau Vila. L'encarregat de fer funcionar l'escola –situada al carrer de la Vila, al davant de Can Maitanquis– és el també sabadellenc Esteve Guarro i Elies¹, que si bé encara no té el títol de mestre, és home de confiança de Ferrer i Guàrdia. La presència de l'Horaciana

Albà Rosell i Llongueras amb la seva dona Esperança Figueras i Daví a Montevideo. 1965 ca.

Procedència: Família Rosell-Mauri. Autor: Desconegut.

a Lloret acaba sent breu. La repressió indiscriminada de l'Estat contra les organitzacions de treballadors durant la Setmana Tràgica (1909) té com un dels seus grans objectius l'erradicació de l'educació racionalista. L'escola de Lloret, així com altres projectes vinculats a l'Escola Moderna, és clausurada i Guarro deixa la vila per traslladar-se a Sant Feliu del Llobregat, on va acabar dirigint l'Ateneu Lliure.

Alertades per la persecució generalitzada i l'assassinat de Ferrer i Guàrdia, un bon nombre de persones es veuen obligades a emprendre el camí de l'exili. És el cas de Joan Ros, un dels impulsors de l'Horaciana, qui arran de la seva participació en un míting contra la Guerra del Marroc a la plaça de la Vila és declarat en cerca i captura, i no té més sortida que fugir a l'Argentina². Després d'un mes de viatge, arriba al port de Buenos Aires.

Aquest és el destí també d'Albà Rosell, la seva companya Esperança Figueras i el seu fill de dos anys, Avenir, futur pare de la Nora. Rosell fa valer la seva experiència i al cap de poques setmanes li encarreguen la direcció de l'Escuela Moderna del barri de Villa Crespo, un dels epicentres del moviment anarquista argentí, llavors un dels més massius internacionalment. Però l'experiència serà breu. Un mes després d'assumir el càrrec, el jove Simon Radowitzky mata amb una bomba el cap de la policia de la capital, el militar Ramón Lorenzo Falcón. Per aquest motiu Radowitzky és condemnat a cadena perpètua al penal d'Ushuaia, alhora que s'inicia una nova i cruenta repressió de l'Estat contra els anarquistes, i com a la Setmana Tràgica, les Escoles Modernes són un dels principals objectius, sent Albà Rosell, ara sí, un dels detinguts. El seu pas per la presó, però, només dura sis dies gràcies a l'eficàcia de dos vells amics, el compositor sabadellenc Rafael Genescà i el lloretenc Joan Ros, que fan les gestions necessàries per treure'l d'allà. En

1 Esteve Guarro i Elies (Sabadell, 1885 - Barcelona, 1975). En aquell moment, Guarro estudiava a l'Escola Normal de Magisteri, on va conèixer a Ferrer i Guàrdia. Vegeu, Badia, C. et al. (1987). “El senyor Esteve, mestre de l'Ateneu”, *Full Informatiu de la Societat d'Història de l'Educació dels Països de Llengua Catalana*. Vol. 5-6. Menorca-Barcelona.

2 ROS, G. (1982) “Les meves arrels”, *Lloret Gaceta*, 15-8-1982.. p. 15: “Llatinoamèrica, i en especial l'Argentina i l'Uruguai, va ser punt d'arribada per nombrosos exiliats polítics europeus. La història de l'anarquisme ibèric, per exemple, resta incomplet si no es té present el pes que va tenir el Río de la Plata en la configuració del seu internacionalisme i la seva internacionalitat”.

no ser Buenos Aires un lloc segur, Albà, Esperança i Avenir van a Montevideo. A la capital d'Uruguai la situació política resulta més favorable. En arribar, i gràcies a l'ajuda d'altres naturistes com Vázquez Cores o el basc José Arrechavaleta, Rosell aconsegueix algunes feines que li proporcionen una certa estabilitat. Després d'un temps com a redactor al Ministeri uruguaià d'Instrucció Pública (1909-1912), i en aquesta ocasió de la mà d'Herminio Calabaza, va emprendre el projecte de la Liga Popular para la Educació Racional para la Infancia (1912) i la revista *Infancia* (1913-1914), antecedents directes de l'Escuela Integral de Montevideo (1913), la primera institució de l'estil al país.

L'amnistia política decretada a Espanya l'any 1911, permet que Joan Ros pugui tornar a Lloret. I dos anys després, els mateixos que van organitzar l'Escola Horaciana inauguren l'Escola Instructiva, ara sota la direcció del mestre sevillà Francisco Campos Prieto (deixeble de Fermín Salvochea). Entre els seus alumnes hi figuraren novament molts veïns de la vila, entre altres, Germinal Ros (fill de Joan Ros i Dolors Martí), Maria Andreu, els germans Domènec i Cristina Moner Basart, Carles Cardona, Joan Colls, Llibert Reynè, Miquel, Maria i Constància Reixach, Josep Vidal Esteve, Joaquim Vila (Lleva).

Per la seva banda, Albà i Esperança començaren a plantejar-se també tornar a Catalunya, decisió que es concreta l'any 1915. I si bé la idea inicial és reconstruir l'Escola Integral de Sabadell, finalment acaben acceptant la sol·licitud que els fa Joan Ros i posen rumb a Lloret. Amb Albà, l'Escola Instructiva pren una embranzida nova; es creen diversos grups de teatre, es comença a escriure en català i es deixa l'aula per treballar a l'espai obert. El seu fill Avenir, ja amb vuit anys, forma també part del grup d'alumnes. Malgrat que finalment l'estada dels Rosell a Lloret és de només 9 mesos, els vincles que es creen entre uns i altres són molt intensos.

El substitut de Rosell és el professor Esteve Gimbernat juntament amb la seva companya Teresa Carafi. L'Escola segueix la seva tasca feta per Albà i fins i tot arriben a editar una revista, *Infància*, gràcies a una rudimentària impremta manual que els donaren els germans Vilà Prats³. Aquesta permet a Germinal Ros, fill de Joan Ros, fer les seves primeres passes com a escriptor i periodista. L'escola

Joan Ros i Gros. 1910 ca.

Procedència: SAMLM Fons: Josep Vila i Prats. Autor: Josep Vila i Prats ST 304.025.012

funciona fins al 1920, quan Gimbernat i Carafi fugen de Lloret amenaçats de mort pels pistolers del governador civil de Barcelona, el sanguinari Severiano Martínez Anido. Aquest fet és aprofitat per l'Ajuntament de Lloret que, mitjançant un informe sanitari, declara el "mal estado e insalubridad" de l'Escola, i per tant la seva clausura⁴. Alhora que es tanca la Instructiva, a instàncies del sacerdot Agustí Vilà i Domènec s'inaugura una nova escola parroquial, que amb la resta d'escoles religioses ja existents, esborren el rastre de l'educació racionalista a Lloret.

Després de l'experiència lloretenca, els Rosell marxen cap a l'Escola Nova d'Alaior (Menorca), fins aleshores dirigida pel mestre Joan Duran. Mesos més tard es traslladen novament d'escola, aquest cop a Carlet (València). Com que ni a Alaior ni a Carlet la situació roman estable per gaire temps, el 1922 accepten un càrrec a l'Escola Lliure de Terrassa. Però quan els Rosell es preparen pel trasllat, la repressió precedent al cop militar de Primo de Rivera els fa canviar els plans, i sense més dilacions, decideixen retornar a Montevideo; aquest cop ja de forma definitiva.

Però malgrat la distància que imposa la situació política del país, l'amistat entre els Ros i els Rosell es manté ferma al llarg dels anys. A principi dels anys 30, Germinal i Avenir col·laboren en diverses publicacions d'Alacant, on llavors resideix el primer, que hi ha estat traslladat des de Salamanca per l'empresa de productes farmacèutics

Germinal Ros i Aurora Ramos amb els seu fills Palmira, Helios i Sílvia a París. 1949.

Procedència: Família Rosell-Mauri. Autor: Desconegut.

3 ROS, G. (1978). "Escoles d'altres temps", *Lloret Gaceta*, 28-9-1978, p. 7.

4 *Ibidem*.

per la qual treballa⁵. Fortament polititzat, en poc temps Germinal s'inicia professionalment com a periodista, tasca que s'intensifica amb l'aixecament militar i la consegüent guerra (1936 i 1939). Primer a Alacant (amb el diari *Bandera Roja*), després a Cartagena (amb *Venceremos*) i per últim a Bétera (amb *Vanguardia*), el jove militant de la Juventud Republicana lluita des del front propagandístic fins a finals de març del 38, quan aconsegueix pujar al carboner Stanbrook⁶ al port d'Alacant i prendre el camí de l'exili a Oran, a l'Algèria ocupada per França.

Després d'un temps internat al camp de concentració d'Oran, el traslladen a Relizane, amb la qual cosa es va salvar d'un destí encara pitjor com a mà d'obra esclava al transsaharià o al bell mig de desert a Boghari. Des del camp de concentració de Relizane obté un permís de viatge a París; el Servei d'Emigració dels Republicans Espanyols (SERE) aprova la seva sol·licitud i li ofereix un bitllet en el Winnipeg per anar a Xile. Però Germinal no té diners per viatjar des d'Algèria a París i perd una oportunitat d'or. Atrapat a Algèria, opta per escriure "una mena de SOS" als Rosell, demanant "un visat d'entrada al seu país i mitjans econòmics per arribar-hi"⁷.

"En aquells dies d'espera va arribar una lletra "miraculosa", era de Avenir Rosell; contenia un taló bancari de vuitanta dòlars i una nota en què em deia que a Montevideo no acceptaven refugiats espanyols i que l'única solució era, si aconseguia fer

Alumnes de l'Escola Horaciana de Lloret durant una sortida a Cala Banys. 1908.

Procedència: SAMLM. Fons: Josep Vila i Prats. Autor: Josep Vila i Prats. ST 304.031.005

el viatge, desembarcar clandestinament i quedar-me al seu país on ja s'arreglarien les coses. Els amics francesos del comitè de solidaritat van fer valer l'existència d'aquell xec i les autoritats em van deixar sortir del camp de concentració."

Germinal arriba a un París en estat de preguerra però amb recursos econòmics suficients per pensar una salvaguarda. De la capital marxa fins a Bayeux (Normandia) des d'on es trasllada caminant fins a Arromanches, a uns 10 km de distància. Unes setmanes més tard torna a moure's, aquest cop a l'Hermitage (Rennes), on trobarà feina com a xofer d'una lleteria i coneixerà la seva futura parella, Aurora Ramos, originària de Santander i militant comunista.

Germinal Ros no va tornar a Lloret fins al febrer de 1958, dies abans de la mort del seu pare:

"El trajecte de Portbou a Blanes va ser sense incidents; era un dia gris d'hivern i vaig trobar Lloret amb la fisonomia trista d'un poble que encara no tenia moltes activitats turístiques. [...] Em va quedar temps per veure alguns amics com en Llibert Reyné i en Miquel Reixach, que havien estat, com jo, alumnes de l'escola laica."

Avui, quan ja han passat més de sis dècades, Nora Rosell continua fent memòria. És un dels darrers testimonis d'unes vides i un temps fonamentals per conèixer i entendre els detalls d'unes històries ben presents. Principis fonamentals de la memòria històrica de Lloret i de la seva potència per construir futurs.

"Fa molts anys ja. Jo era una nena i no li prestava gaire atenció a tot allò. Eren coses del meu avi i el meu pare... Només recordo la platja, els barrancos, alguns carrers... També recordo el nom de Germinal... Germinal Ros... era amic del meu pare Avenir i del meu avi Albán. S'escriuien cartes, moltes, mai ho van deixar de fer." ■

Albà Rosell i Llongueras a la seva casa de Montevideo.

Procedència: SAMLM. Fons: Austrich-Martell. Autor: Desconegut. ST 086.258.009

⁵ ROS, G. (1999). *Els meus primers 90 anys*. Lloret de Mar: APAC Edicions.

⁶ Es calcula que unes 6.000 persones van aconseguir pujar al vaixell anglès.

⁷ ROS, G. (1989) *Lloret Gaceta*, 15-2-1989. p. 18